

БЎЛАЖАК МУСИҚА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА АНЪАНАВИЙ ҚЎШИҚЧИЛИК ЖАНРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Ходжаева Мавлудахон Латиповна

Андижон давлат педагогика Институту

“Тасвирий санъат ва мусиқа” кафедраси концертмейстри

АННОТАЦИЯ

Мақолада ёш авлоднинг ҳозирги кунда барча маданий қадриятлар билан бирга ўзбек мусиқа санъатини ўқитувчи ва ўқувчилар орасида фаоллаштириш масаласи кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: *Фольклор, жанр, ашула, ҳофиз, чолғу.*

АННОТАЦИЯ

В статье читайте искусство узбекской музыки со всеми культурными ценностями молодого поколения сегодня

Ключевые слова: *Фольклор, жанр, песня, хафиз, чолғу*

КИРИШ

Катта ашулла – патнусаки (патнис) ашула – Фарғона водийсига хос бўлган ўзбек анъанавий ашулла йўли. Одатда 2-5 ҳамнафас ашулачи (ҳофиз) томонидан чолғу жўрлигисиз (қўлларида патнис ёки ликопча ушлаган ҳола) айтилади

Ўзбекистон Республикасининг ҳозирги тараққиёт босқичида миллий – маданий қадриятларни тиклаш ва такомиллаштиришга алоҳида эҳтибор берилмоқда. Ҳозирги кунда барча маданий қадриятлар билан бирга ўзбек мусиқа санъатини ўқитувчи ва ўқувчилар орасида фаоллаштириш масаласи муаммо бўлиб ҳисобланади.

Санъат факултетлари мусиқий таълим йўналишларида талабаларни ўқитувчилик касбига таёрлар эканмиз, болаларга аталган қўшиқ куйлар билан бир қаторда, фольклор қўшиқлари, мумтоз куй ва ашулалар, анъанавий қўшиқчилик санъати ҳамда мақомларни ўргатиш мақсадга мувофиқдир.

И. А. Каримовнинг “Юксак маънавият - енгилмас куч” асарида навқирон авлод тарбияси ҳақида ёзган экан, “Енг муҳими бугунги кунда мусиқа санъати навқирон авлодимизнинг юксак маънавият руҳида камол топтиришда бошқа санъат турларига қараганда мусиқа кўпроқ ва кучлироқ таъсир кўрсатмоқда” – дея такидлайди ва яна авлоддан – авлодга мерос бўлиб келаётган мумтоз қўшиқларимизнинг тарбиявий жиҳатларига юксак қаратар экан, ҳозирги кунда миллий қадриятларимизга ёт бўлган, айниқса турли тилларни қориштириб

айтилаётган кўшиқлар ёшларимизнинг маънавий оламини пасайтиришга олиб келишини шундай изоҳлайдилар: “Агар инсоннинг қулоғи енгил – елпи, тумтарақай оҳангларга ўрганиб қолса бора – бора унинг бадий диди, муסיқий қобилияти пасайиб кетиши, маънавий оламини сохта тушунчалар эгаллаб олиши ҳам ҳеч гап эмас” (И. А. Каримов. “Юксак маънавият – енгилмас куч”. – Т.: 2008,141-бет) дейдилар.

Анъанавий кўшиқчилик санъатининг шаклланиши ҳамда ривожланишида муסיқий меросимизнинг узоқ ўтмишидан ҳозирги кунгача булган даврдаги босиб ўтган салмоқли йўли муҳим аҳамият касб этади. Муסיқа меросимизда халқимизнинг кўп асирлик ўтмиши, қадриятлари, анъаналарининг аҳамияти негизида ривожланиб бормоқда. Маънавиятимизнинг асосий бўғини бўлган муסיқий маданиятимиз, анъанавий, кўшиқларимиз, мақом ижролари ҳаминша халқимизнинг кундаликҳаётида маънавий озуқа сифатида эътироф этиб келинган. Халқ оғир кунларида ҳам муסיқадан нажот излаган, хурсандчилик кунларида эса кўшиқ ва муסיқа уларга ҳамроҳ бўлган. Бугунги кунимизда ўзлигимизни англаб бораётган бир даврда, улкан маънавиятимизни бир бўлаги бўлган, ота- боболаримиздан мерос бўлиб келган миллий муסיқий маданиятимизга суяниш, анъанавий кўшиқларимизни ёш авлодга ўргатиш бугунги кунимизнинг долзарб муаммосидир.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ўқувчиларимизни муסיқа оламига олиб киришда уларни маънавиятини ўқилантиришда бўлажак муסיқа ўқитувчиларимиз ўзлари анъанавий кўшиқчилик санъатини, мумтоз кўшиқларни, фольклор кўшиқларни ва мақомларни мукамал ўрганган бўлиши керак. Шу боис мазкур жараёни узлуксизлигини таъминлаш, олий ўқув юртларида, академик литцей, коллеж ва санъат мактабларида анъанавий кўшиқчилик санъатини ўргатиш мақсадга мувофиқдир. Анъанавий кўшиқчилик синфларида ўқитувчининг вазифаси фақатгина мумтоз асарларни ўргатишгина бўлиб қолмай, балки бўлажак ўқитувчиларни ўзлаштириш билан бирга ижро малакаларини такомиллаштиришга алоҳида эътибор бериш зарур.

Анъанавий кўшиқчилик санъати қалб билан тингланадиган, қалб билан тушуниладиган жозибали санъатдир. Шу боис анъанавий ижрочилик ўқитувчиси ўз дарсининг мақсади, вазифалари, қўллайдиган методлари ва педагогик технологияларини аниқ режалаштириб, ўз вақтида қўллайолиш зарур.шундагина талабанинг ўзи бу фанга қизиқиб, овоз ва уни асраш ҳақидаги тушунчалари янада теранлашади.

Анъанавий кўшиқчилик тарихи билан қизиққан олим Д. Муллақандов хонанда хофизлар овозларини илмий жиҳатдан тадқиқ этиб, хонандалар овозини уч хусусиятини борлигини исботлаган “бинниги” (димоғида бурун билан айтиладиган ашулла), “гулиги” (томоқда айтиладиган), “ишкоми” (қоринда нафас олиб айтиладиган) турларга бўлган. Масалан “бинниги” услубида Хоразимлик хофизлардан Матниёз Харрабов, “гулиги” услубида Фарғоналик Журахон Султонов, “ишкоми” услубида Бухоролик Домла Ҳалим Ибодов ҳамда Андижонлик Абдулла ва Беркинбой Файзиевлар мумтоз асарлар куйлаганлигини мисол тариқасида талабаларга тинглатиб, таништириб ўтамыз. Инсоннинг овоз ҳосил қилиш тузилмаси ўзига хос мураккаб “муסיқа асбоби” бўлиб, ўзининг ранг-баранг тембр бойлиги билан ҳамма асбоблардан устун туради. Чунки инсон овози куй ва созни, органик пайвандлаш натижасида “муסיкий нутқ”ни асл маъносини очиб беради. Бу борада инсон овозига тенг келадиган бирорта ҳам “муסיқа асбоби” йўқ.

Анъанавий кўшиқчилик машғулоти жараёнида биз аввало инсон овозини қандай пайдо бўлиши ва хусусиятлари ҳақида, қандай овоз ёқимли, жарангдор, қалтирамайдиган, дияпазони кенг бўлиши кераклиги ҳақида маълумот беришимиз керак.

Овоз юмшоқ жарангдор, қалтирамайдиган, барқарор бўлса бу овоз тембри яхши ҳисобланади. Ҳар қандай кўшиқни санъаткор ҳам катта ашулла, мақом, мумтоз асарларни мукамал куйлай олмайди. Бунинг учун хонанда жуда кўп шуғулланиши устозлардан маҳорат дарсларини олиши зарур. Еалаба ўз устида жуда кўп ишлаши кўшиқ тарихини ўрганиши машғулот жараёнида овоз ҳосил қилиш, талаффуз, соф интонатция, сўз устида ишлаш, турли замонавий технологиялар ва методлардан фойдаланиши устозлардан дивват билан ўрганиши лозим. Овозини чидамлилиги куйлардан тез чарчашлиги, қийин ва катта асарларни авжларини ижро қилишдан овознинг толиқмаслик хусусияти билан белгиланади. Ижрода бадий ифода, ижрочилар ва тингловчиларни қалбини ҳаяжонга солиш, уларга маънавий озуқа бериш ҳамда асарнинг мазмунини онгли равишда тасаввур этишга кўмаклашади. Анъанавий ашуллачилик раҳбари кўшиқларни, мумтоз асарларни, мақомларни шундай ўрганиши керакки, бирорта талаба машғулотда маънавий озуқа олмасдан асарни таҳлил қилиб маъносини онгли равишда ўзлаштирмасдан куйлаш маҳоратини ўрганмасдан чиқиб кета олмасин, балки халқимизнинг муסיқа меросига бўлган интилиши ва уларнинг намунасида маънавий – ахлоқий, етук инсон бўлиб етишиш истаги қарор топсин. Ўзбек халқи томонидан асрлар давомида яратилган бебаҳо асарларни талаба – ёшларга, мактаб ўқувчиларига

ўргатиш таълим мазмунини миллийлаштиришга ва уларга маънавий ахлоқий тарбияни янада ривожлантиришга пойдевор яратади. Ўтган йиллар давомида бетакрор овозлар соҳиби бўлган таниқли ўзбек ҳофизлари Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов, Жўрахон Султонов, Юнус Ражабий, Мамиржон Узоқов, Комилжон Отаниёзов номларига бағишланган Республика кўрик танловларини ўтказилиши, анъанавий кўшиқчи ва мақом ижрочиларини куйлаган асарлари, телевидени, радио орқали батафсил ёритилиши талаба –ёшларга ва тингловчиларга мусиқа меросимизга меҳр – муҳаббат уйғотиб келажакда етук, баркамол инсон бўлишига кўмаклашади. Буларни ҳаммаси талаба – ёшларимизни жамиятимизнинг, миллатимизнинг ёруғ ва соғлом келажаги учун фаол инсон бўлиб иўтирок этишига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. И. А. Каримов. “Юксак маънавият – енгилмас куч” Т.: 2008, 141-бет
2. Мирзаева Н.А. Хонандалик услубиёти асослари. Маърузалар матни. Тошкент. 2008. 48 б.
3. Омоннулаева Д. Эстрада хонандалиги. Ўқув қўлланма. Тошкент. 2007. 110 б.